

Микола
Вінграновський

ВИБРАНІ ТВОРИ
У ТРЬОХ ТОМАХ

Том третій

ПОВІСТІ й ОПОВІДАННЯ

ТЕРНОПІЛЬ
БОГДАН
2004

ББК 84(4Укр)-444(2)
В48

Серія “Маєстат слова”
заснована 2004 року

Оформлення художника
Л. Бейгера

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути використана чи відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу видавця.*

ISBN 966-692-431-5 (серія)
ISBN 966-692-435-8 (вибрані твори)
ISBN 966-692-472-2

© Вінграновський М., 2004
© Богдан, 2004

Сіроманець

ночі прийшла осінь, і вовк хмукнув на сизий листок ожини, хмукнув і сказав: «Ого-го!» Тоді він підняв лапу і лапою вмився. Промив очі, пострушував з себе листя, послухав свист синиці і знову ліг.

— Далеко, — сказав він собі. — А навіщо?

Потім вовк заспівав. Він співав тихим старим голосом, і така дороба лежала за ним, що аж за Одесою і за Єгиптом виднілася кожна бадиллина. Вовк лежав між грибами, очима у поле, і над ним по листочку опадав ліс.

Звали його Сіроманцем, і він був найстарішим вовком у світі. Все своє Сіроманче життя він водив зграю. Молоді вовки з лісів і яруг мріяли пройти у нього бойову вовчу стратегію і тактику. Він снівся молодим вовчицям.

Не один кінь з передсмертним кривавим хрипом падав на траву чи на сніг од зубів Сіроманця.

Його проклинали конюхи та пастухи. Коли ж нічого було їсти і вовк пересиджував день або й три на болоті чи в чагарях, то й зграя сиділа позаду нього, кусаючи себе за хвості.

— Не здохнете! — казав їм вовк. — Вам аби їсти! Лягайте та спіть. У мене самого живіт — аж можна почухати його крізь спину!

І зграя мовчечки лягала.

Отоді вовк ставав на великий піст. У таку пору він любив, як цвітуть будяки, їхні малинові голови під ластівками навпроти

хмар нагадували вовкові рясну велику кров, і він, засинаючи, медово позіхав.

Тепер, на старість, вовк осліп. Бурхлива темнота зацарювала в його очах. Один лише нюх водив його по світу, і кашляти вже почав, і снився йому щоночі єдиний сон: срібні очі постріляних вовчат, постріляні вовчиці з білими зубами у землю, і снився він собі сам.

Свистіла уві сні синиця, хропли миші у норах, і здалеку запахло кіньми. Сіроманець здув прилиплий до носа листок, встав і пішов на кінський той запах.

За лісом при горі-долині миготіло село. Від села охляп на коні їхав Василь Чепіжний. Кінь крутився під ним, харапудився, але Василь бив його прикладом рушниці по заду, і кінь віз його далі.

Сіроманець похлебтав з калюжі води, лугом відбіг від лісу і від дороги, заліг за копицею сіна. Нанюхав у сні кілька мишей, піднідав ними і знову виструнчив носа у спину Василя Чепіжного та його коня.

Чепіжний в'їхав конем у мокрий ліс. Сіроманець поволеньки на старих своїх лапах рушив за ними.

Чепіжний наставив вуха на лісову невідомість, сплигнув з коня, перекинув рушницю з руки в руку, повів коня стежкою, вивів його на галявину, прив'язав до сосни, а сам відійшов і заліг у ямі.

Сіроманець заліг і собі позаду Василя Чепіжного і його коня. Вітер дув Сіроманцеві в ніс. Вітер гостро пахнув конем, але між конем і Сіроманцем лежали Чепіжний та його рушниця.

Щось хряснуло в соснах! Василь зняв картуза і задихав у нього. Кінь затрусився, застриг вухами і ліг на землю.

— Не лягай! Не лягай на землю! — зашепотів коневі Василь Чепіжний. — Встань! Встань і пахни!

Знову щось мокро хряснуло в лісі. Рушниця в руках Василя Чепіжного сіпнулася на той хряскіт, око замерло на мушці.

Кінь не вставав, дрібно тремтів, падали краплі на нього, і від кожної краплини він здригався, як від пострілу.

«Старе і хворе! — подумав про свого коня Чепіжний. — Чом він тебе не з'їв, коли ти ще було молоде!.. То вже лежи, а прийде — на цей раз я його неодмінно укохкаю!»

Свиснула синиця, її порожній осінній свист не сподобався Чепіжному. Посіяв дощ.

Чепіжний одягнув картуза і ліг щокою на курки. Так вони і лежали: кінь, Чепіжний, а поза ними вовк. Вовк звівся на лапи.

Не встиг Чепіжний ойкнути, як вибита з його рук рушниця полетіла в кущі і Сіроманець задихав йому в покраплену дощем горлянку.

Скочив на ноги кінь, хилитнув сосною, заіржав, відірвався, повалив один кущ, другий — Сіроманець побіг було за ним, проскочив галявину, але повернувся до Чепіжного.

Чепіжний світив сірник по сірникові, задкував лісом від Сіроманця, відмахнувся патронташем, ускочив у болото, у воду, в мочарі — Сіроманець спокійно ішов за ним.

— На, на, все, що хочеш, на! — викидав під ніс Сіроманцеві Чепіжний із торбини хліб, бринзу, патрони викидав.

Сіроманець загнав Чепіжного по шию в озеро і сам сів на березі.

Перед оком Чепіжного на воді тихенько кипів осінній дощ, за осокою сів Сіроманець.

— Замерзаю! — кричав Чепіжний крізь дощ над водою. — Пропаду! Пропадаю! Гав! Гав! Гав! — загавкав Чепіжний до Сіроманця і люто рушив з води на нього. — На мене — їж! Жери мене! Зжери мене, як ти з'їв мою козу Восьмого березня! Я перебив твою зграю і вовчενят перебив, я!

Чепіжний вигрібся на берег, плонув у руки і кинувся на вовка.

Сіроманець збив його своїми старими грудьми назад, у воду...

Мрячив дощ, при горі-долині миготіло село, гуркотів у небі високий літак.

Прилетів вертоліт. Порозганяв на вигоні курей і сів перед вікнами села — Сашко побіг і собі подивитися. З вертольота вилізло шестеро дядьків з рушницями та патронташами, до них від контори почвалав з обмотаною шиєю Василь Чепіжний.

— А ви думали — що?! — бухикав щасливий Чепіжний. — Він причаївся тут, у нашому лісі, до ранку держав мене по шию в воді, мало я дуба не врізав! А тут ще зуб розболівся... Коли б не зуб, то я сам би перегриз йому горло! Я вже йому й коня прив'язав до сосни, коли ж чую: на рушницю мою хтось тільки плиг із кущів, мах — і рушниця летить, наче її й не було у моїх оцих-о руках! Дивлюсь, а він уже стоїть перед мною, як грім. Зуби не зуби, а метрові кілки затесані, язичище горить, як черінь, і пахне від нього кров'ю. Тоді він лапою обмацав мої кишени, зняв з оцієї ось шиї торбу з хлібом і каже, прямо-таки так і каже: «Руки вгору!» Що робити? Піднімаю. Стою. Злякався. Він облизався і гарчить далі: «Кажі спасибі, що я сьогодні не голодний. Але затям: доім усіх ваших коней, візьмуся тоді за вас і ваших дітей, а тебе, Чепіжний, першого з'їм! Марш з мого лісу!» Я задки-задки, руки болять, дощ у рукави наливається, отак і відступаю, а він іде, хліб мій жує, пожує і виплюне — не голодний! Дивлюсь: позаду мене вода, озеро. Хотів я озеро обійти, дорогою задкувати, так він до мене тільки — плиг! Та лапою по морді мене тільки — лась! «Лізь, — каже, — у воду, Чепіжний, бо з'їм, хоча я сьогодні і не голодний». Що робити? Лізу. Стою по шию. Руки над головою, рукава повні дощу, летється, одним словом, вода згори і зсередини, кругом вода. А він сідає на березі, обмотується хвостом і починає, ви вірите, співати «Закувала та сива зозуля»...

— Може б, вам, Василю Дмитровичу, лягти, ну, не в лікарню, а так десь удома та відпочити? Півночі простояти по шию у воді — так і до пропасниці недовго... — сказав хтось із мисливців.

— А що, я щось не те сказав? — визвірився Чепіжний. Потім пожував шнурка від вуха шапки (сьогодні він був у шапці), трохи заспокоївся. — Правда, я зранку добряче випив, та як і не вип'єш після такого потопу?

Сашко бачив, як біжать від своїх хат Шевчук з Побігайлом, вимахують рушницями і просто руками, підбігають до гурту, і вся ця рушнична армія заходить у контору.

Сашко і собі хотів було зайти, але сторожиха баба Майя не пустила:

— Іди-но краще уроки вчи, а то скажу батькові!

Сашко ще раз обійшов вертоліт. Вертоліт нагадував Сашкові великого пуголовка.

«Тепер пропав Сіроманець!» — подумав Сашко, і йому стало сумно біля цього пуголовка. На подвір'ї стояв «газик»: батько приїхав на обід. Мати з рушником через плече зливала батькові на руки.

— Тату, прилетіли!

— Хто, синочку?

— Аж з області. Може б, ти зараз сходиш до них та що сказав? По Сіроманця прилетіли! А це ж то нечесно — він один, а їх онде скільки! Тату, вони з дядьком Чепіжним у конторі, сходи!

— А що їм тато може сказати? — Мати подала батькові рушник.

— Як то що? — здивувався Сашко. — Татко — голова колгоспу!

— А Сіроманець — то вовк!

— Вовк, мамо, вовк!

— Він не колгоспівський, і тато за нього не відповідає.

— Тату, так? — Сашко мало не кричав. — Раз він не колгоспівський, то чий же він, і що, його треба, виходить, убивати?

— Та не знайдуть вони Сіроманця, синочку. Сіроманець — найхитріший вовк у світі, — сказав тато.

— А зграю його ж перебили і вовчενят! Сам дядько Василь премій за вовків отримав стільки, що аж чорного мотоцикла купив.

— А ти, Сашко, забув, — обізвалась від столу мати, — скільки Сіроманець коней та овець переїв?

— Скільки? От скажи, тату, скільки?

— У нашому колгоспі — нічого. Правда, козу дядька Чепіжного...

— Так, — паленів Сашко, — козу з'їв. Бо дядька Чепіжного Сіроманець не любить. Дядько Чепіжний на нього ями копає по лісосмугах. А коли пропала вівця, то всі звернули на Сіроманця. А Сіроманець її в очі не бачив.

— Побігайло відшкодував: заплатив штраф, — сказав батько.